

Nr 19.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående ändrad sammansättning av domstolarna vid behandling av trafikmål.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 122, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Jansson* i Örebro *m. fl.*, hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning av frågan om trafiksakkunnig sammansättning eller biträde i domstolarna vid behandling av trafikmål.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Frågan om avvikelse i vissa fall från den allmänna domstolsorganisationen har ingående diskuterats av processlagberedningen i dess betänkande med förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken m. m. (SOU 1944: 10). Beredningen erinrade, att man härvid hade att särskilja två alternativ; antingen inrättande av särskilda, i förhållande till den allmänna domstolsorganisationen fristående specialdomstolar eller ock bibehållande av de allmänna domstolarna med en viss förändrad sammansättning. I anslutning härtill anförde beredningen till en början följande:

»Frågan om inrättande av specialdomstolar har från principiella utgångspunkter vid flera tillfällen varit föremål för statsmakternas övervägande. Såsom kommerskollegium framhållit i sitt yttrande till beredningen över en inom beredningen utarbetad PM angående handläggning av handels- och sjöfartsmål med tillhörande lagförslag upptogs denna fråga till behandling redan av lagkommittén i dess år 1822 avgivna förslag till rättegångsbalk. Kommittén ställde sig avvisande till tanken att undandraga vissa grupper av mål från den allmänna rättsskipningen; denna uppfattning, som delades av statsmakterna, ledde till att flertalet då förefintliga specialdomstolar genom särskilda förordningar från förra hälften av 1800-talet indrogos och deras rättsskipning överflyttades å de allmänna domstolarna.

Frågan om en särskild domstolsorganisations företrädare framför de allmänna domstolarna är uppenbart beroende av, huruvida de rättsskipningsuppgifter, som föreligga inom ett visst rättsområde, kunna väntas bliva särskilt ur rätts-säkerhetens synpunkt på ett bättre sätt fullgjorda av en domstol med särskild sammansättning än av allmän domstol. Till stöd för avvikelser från den allmänna domstolsorganisationen har ofta åberopats, att de frågor, som förekomme inom vissa rättsområden, rörde speciella förhållanden, varom ledamöterna i en allmän domstol i dess vanliga sammansättning icke ägde tillräcklig

sakkunskap och erfarenhet. Lagkommittén framhöll i sitt nyssnämnda betänkande, att av det förhållandet, att de allmänna domstolarna icke inom sig besuttede vissa specialkunskaper, icke följde, att ej varje sak skulle bliva tillräckligt upplyst och utredd för att med rättvisa avdömas. Inhämmandet av de upplysningar, som kunde vara av nöden från sakkunniga män, tillhörde bevisningen; de sakkunnigas utlåtande vore egentligen icke annat än ett vittnesbörd i saken. Sedan bevisningen på detta sätt blivit fulländad, tillkomme det domaren att på grundval av alla upplysningar och omständigheter, som förekommit, slita tvisten mellan parterna.

Till stöd för den ståndpunkt lagkommittén sålunda intog tala starka skäl. Därest vissa mellan parterna omstridda frågor för sin utredning kräva särskild fackkunskap, bör även denna del av bevisningen införas i rättegången enligt reglerna om bevisning; i detta hänseende ifrågakomma särskilt bestämmelserna i 40 kap. nya RB om bevis genom sakkunnig. Genom att så sker kan den sakkunniges utredning bliva föremål för förhandling och granskning från parternas sida och tillfälle lämnas till förebringande av motbevisning. Att utredning av detta slag tillhandahålles domstolen av dess egna ledamöter och utan någon granskning från parternas sida, kan ur rättssäkerhetens synpunkt icke anses tillfredsställande. Beredningen kan på denna punkt till fullo instämma i vad som yttrades i det vid 1823 års riksdag avgivna utskottsutlåtande, vari behandlades frågan om upphävande av styrelseverkens domsrätt. Enligt utskottet vore det icke överensstämmande med den svenska rättegångsordningen, att enskildas rätt kunde komma att bero av ett mången gång blott förmodat bättre vetande hos domaren än hos dem som med sakkänedom vittnade.

Såsom ofta framhållits i den allmänna diskussionen är det ej heller behovet av denna speciella sakkunskap, som numera åsyftas med inrättande av specialdomstol eller upptagande i den allmänna domstolen av särskilda sakkunniga ledamöter. Uti det yttrande, som beredningen den 30 april 1943 avgav över ett av patentutredningen utarbetat förslag, innefattande bland annat att vid handläggning av patentmål sakkunniga lekmän alltid skulle ha säte i underrätten, har beredningen uttalat, att det ej vore möjligt eller ur processuella synpunkter ens önskvärt att på denna väg ersätta den särskilda expertis, varav behov i regel föreläge i mera invecklade mål av teknisk beskaffenhet. Däremot kunde medverkan av sakkunniga bisittare i frågor, som rörde mera speciella rättsområden, ur rättsskipningens synpunkt vara av värde på grund av deras allmänna teoretiska och praktiska förtrogenhet med de ämnen, som målet avsåge. Särskilt för utövande av den processledande verksamhet, som ofta erfordrades för att uppkomna tekniska spörsmål skulle bliva allsidigt belysta, kunde det vara av betydelse att sakkunskapen vore företrädd i själva domstolen. Beredningen framhöll, att domstolen härigenom tillfördes ökade förutsättningar att ur tekniska synpunkter bedöma processmaterialet; detta vore av stor betydelse särskilt i ersättnings- och andra uppskattningsfrågor.»

Efter att i fortsättningen ha betonat olägenheterna i organisatoriska och andra hänseenden av inrättande av specialdomstolar uttalade beredningen såsom sin åsikt, att en organisationsform som innebure det sakkunniga elementets upptagande såsom meddomare i den allmänna domstolen vore den utväg som i första hand borde komma i fråga i fall där det kunde befinnas önskvärt att särskild sakkunskap vore företrädd inom själva domstolen.

Sedan beredningen sålunda från mera allmänna utgångspunkter behandlat frågan om domstolsorganisationen för särskilda mål, övergick beredningen till att närmare undersöka vissa fall där denna fråga ansågs vara särskilt aktuell. Beredningen upplyste därvid att den övervägt att föreslå särskild domstolsorganisation för handels- och sjöfartsmål och även utarbetat ett förberedande utkast till lag härom. Utkastet hade inneburit att vid envar av rådhusrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö skulle finnas särskilda avdelningar för handläggning av handels- och sjöfartsmål, bestående av två lagfarna samt tre handels- respektive sjöfartssakkunniga domare. Sedan utkastet i däröfver avgivna yttranden blivit föremål för viss kritik, hade beredningen emellertid låtit hela frågan om medverkan av sakkunniga meddomare i handels- och sjöfartsmål förfalla.

Spörsmålet om särskild sammansättning av domstolarna vid behandling av trafikmål upptogs överhuvud icke till behandling.

Den av processlagberedningen ifrågasatta lagen angående handläggning av handels- och sjöfartsmål var avsedd att träda i stället för lagen den 20 juni 1905 om särskild sammansättning av vissa rådstuvurätter vid behandling av handelsmål, till vilken lag motionärerna i sin framställning hänvisat. Sedan beredningen låtit sitt förslag förfalla har genom antagandet av lagen den 20 december 1946 om införande av nya rättegångsbalken bestämts att 1905 års lag skall upphöra att gälla vid innevarande års utgång. Därefter komma följaktligen handelsmål undantagslöst att gå till de allmänna domstolarna i dessas normala sammansättning.

Även på ett par andra områden, där speciell domstolsorganisation för närvarande finnes, torde denna inom kort komma att upphöra. Sedan straffrättskommittén den 15 juni 1945 avgivit betänkande med förslag till ny lagstiftning om ämbetsbrott av präst, har Kungl. Maj:t den 20 september 1946 till lagrådet remitterat ett förslag till ändring i lagen om domkapitel, innebärande bland annat, att domkapitlens domsrätt från och med den 1 januari 1949 skall överflyttas till de allmänna domstolarna. Straffrättskommittén hade — med två reservanter — bland annat föreslagit att föreskrift skulle meddelas om deltagande av prästerliga meddomare i hovrätt vid behandlingen av vissa kyrkliga mål. Denna tanke — som mötte gensagor i flera yttranden över betänkandet — upptogs emellertid icke av Kungl. Maj:t. Vidare må erinras, att riksdagen i skrivelse den 14 april 1945, nr 134, hemställt att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning om krigsdomstolarnas avskaffande i fredstid. För detta ändamål tillkallades sedermera en särskild utredningsman, som den 17 december 1946 avgivit betänkande angående revision av det militära rättegångsväsendet (SOU 1946:91). Utredningsmannen, som utgått från att den militära rättsskipningen skulle övertagas av de vanliga domstolarna, har i betänkandet berört bland annat frågan om ej detta borde

föranleda att militära ledamöter finge säte i allmän domstol i mål som för närvarande skola upptagas av krigsdomstol. En sådan anordning har utredningsmannen dock av flera skäl funnit olämplig.

Utskottet.

Av den föregående redogörelsen torde ha framgått, att utvecklingen under senare tid gått i riktning mot ett inskränkande av användningen såväl av specialdomstolar som av sakkunniga meddomare i de allmänna domstolarna. I likhet med processlagberedningen anser utskottet, att såsom allmän regel bör gälla att om en viss i rättegång uppkommen fråga för sin utredning kräver speciell sakkunskap, denna bör införas i rättegången enligt reglerna om bevisning och icke genom medverkan av sakkunnig som erhåller säte i rätten. I fråga om bevisningen äro i förevarande hänseende särskilt reglerna i 40 kap. nya rättegångsbalken om bevis genom sakkunnig av stor betydelse. De allmänna bestämmelser, som enligt berörda kapitel gälla för anlåtande av sakkunnig, lära i de fall där behov därav må uppkomma utan olägenhet kunna tillämpas även i trafikmål.

Slutligen torde det få anses ligga i sakens natur, att trafikfrågor äro en alla medborgare i samhället berörande angelägenhet. Dessa frågor böra därför ur alla trafikanters synpunkt avgöras så objektivt som möjligt. Detta torde ske bäst och ur rättssäkerhetssynpunkt tillförlitligast med den samsättning domstolarna ha i rättegångsmål i allmänhet.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motion, II: 122, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 mars 1947.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Schlyter, Wagnsson, Ahlkvist, Ekströmer, Krügel, Löthner, Lodenius och Arrhén;

från andra kammaren: herrar Hedlund i Östersund, Olsson i Mellerud, fru Gustafson, herrar Landgren, Gustafsson i Lekåsa, Osterman, Andersson i Mölndal* och Ljungqvist.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.